

МЕТОД БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто вплив інформаційних процесів у сучасному суспільстві на розвиток методу бухгалтерського обліку, систематизовано підходи до визначення елементів методу бухгалтерського обліку. Запропоновано новий склад елементів методу бухгалтерського обліку та модель взаємозв'язку між ними.

Рассмотрено влияние информационных процессов в современном обществе на развитие метода бухгалтерского учета, систематизированы подходы к определению элементов метода бухгалтерского учета. Предложен новый состав элементов метода бухгалтерского учета и модель взаимосвязи между ними.

Influence of information processes in the modern society on the accounting method is examined, different approaches to definition of accounting method's elements are classified. New composition and interrelation model of accounting method's elements are suggested.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Електронні технології торговельної діяльності впливають більше на практику обліку, ніж на його природу. З практичного ж боку основою бухгалтерського обліку є його метод, який виражається через систему способів і певних прийомів, які здійснюються за допомогою документації, інвентаризації, бухгалтерського балансу, системи синтетичних і аналітичних рахунків, використання методу подвійного запису, оцінки майна та статей балансу, калькуляції та звітності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість авторів сходяться на визначенні методу бухгалтерського обліку як сукупності специфічних способів, за допомогою яких він вивчає та розкриває свій предмет (Соколов Я.В. [1, с. 85], Малюга Н.М. [2, с. 69], Пошерстник Н.В. [3, с. 19], Білуха М.Т. [4, с. 47], Палій В.Ф., Соколов Я.В. [5, с. 52], Лишиленко О.В. [6, с. 9-10], Кужельний М.В., Лінник В.Г. [7, с. 32], Житний П.Є. [8, с.96]). Але визначення елементів цієї сукупності залишається майже незмінним протягом значного періоду. На наш погляд інформаційні процеси та поширення використання кібернетичних методів у всіх галузях людської діяльності вплинули і на склад елементів методу такої науки як бухгалтерський облік.

Мета та завдання статті полягає у систематизації поглядів дослідників на визначення методу бухгалтерського обліку та розробці пропозицій щодо нового наповнення складу елементів цієї категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найповніше, на наш погляд, визначення методу бухгалтерського обліку надають Кужельний М.В. та Лінник В.Г. Вони відзначають, що метод бухгалтерського обліку – це система засобів, яка забезпечує суцільне, безперервне та взаємопов'язане відображення (в грошовій оцінці) об'єктів бухгалтерського обліку з метою збереження майна, контролю за раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів та управління підприємством [2, с. 43].

Лишиленко О.В. визначає метод бухгалтерського обліку як сукупність способів і прийомів, за допомогою яких забезпечується суцільне, взаємопов'язане і об'єктивне відображення об'єктів обліку в системі бухгалтерського обліку [3, с. 18].

Досить уніфікованим є підхід проф. Власова А.В., який розглядає метод бухгалтерського обліку як сукупність послідовно використовуваних способів, за допомогою яких створюється інформаційна модель фактичного стану та руху фінансових ресурсів економічного об'єкта та підтримується постійна відповідність цієї моделі об'єктивній дійсності, яка у ній відображається [9, с. 25]. При цьому під фінансовими ресурсами він пропонує розуміти абстраговану від конкретної форми існування вартісну субстанцію (зміст) всіх ресурсів, що знаходяться у розпорядженні економічного об'єкта. Вчений наголошує, що маючи таку субстанцію, вони, відповідно, є або грошима, або коштували грошей, або можуть бути перетвореними на гроші.

Палій В.Ф. та Соколов Я.В. надають більш загальне визначення методу бухгалтерського обліку, як способу взаємопов'язаного відображення, балансового узагальнення та порівняння юридично доказової інформації про об'єкти бухгалтерського обліку, вираженої у єдиному грошовому вимірнику [5, с. 55]. А Білуха М.Т. відмічає, що метод бухгалтерського обліку включає систему методичних прийомів і процедур, що реалізують ці прийоми у процесі функціонування цієї науки [4, с. 52].

Досить повною є точка зору Німчинова П.П. Він визначає метод бухгалтерського обліку, як систему способів і прийомів, що забезпечують суцільне, безперервне і взаємопов'язане відображення і економічне узагальнення в грошовій оцінці об'єктів бухгалтерського обліку з метою збереження соціалістичної власності, контролю за процесом виконання планів і управління господарством [10, с. 52].

Усі представлені вище точки зору відомих вчених-економістів збігаються у тому, що метод бухгалтерського обліку складається з низки елементів, тобто прийомів та способів, за допомогою яких і здійснюється підготовка інформацій про фінансово-господарську діяльність для користувачів. Причому більшість з них виділяють вісім елементів

методу бухгалтерського обліку, які об'єднують за чотирма групами: документація та інвентаризація, оцінка та калькуляція, рахунки та подвійний запис, баланс та звітність. Дана точка зору ґрунтувалася на тому, що всі елементи методу мають однакову значущість для обліку й застосовуються не ізольовано один від одного. Хоча кожний елемент виконує свою функцію в системі обліку, але лише вся сукупність способів дозволяє найбільш повно відобразити предмет бухгалтерського обліку.

Інша точка зору полягає у тому, що до елементів методу відносять лише окремі з перелічених.

Так, П.С. Безруких, В.Б. Івашкевич та А.Н. Кашаєв виділяють у складі елементів методу бухгалтерського обліку первинний облік та документування операцій (первинну документацію та документообіг), план рахунків бухгалтерського обліку, форми бухгалтерського обліку, об'єм та зміст звітності. Тобто такі загальноприйняті елементи методу бухгалтерського обліку як інвентаризація, оцінка та калькуляція вчені відносять до документування господарських операцій, метод подвійного запису вони вважають лише засобом використання плану рахунків, а баланс – до складу звітності. Аналізуючи таку точку зору відмітимо, якщо всі способи спостереження об'єктів обліку та їх фіксації ми й могли б віднести (узагальнено) до документування та первинного обліку, то у відношенні включення методу подвійного запису до такого елементу як план рахунків необхідно вказати, що американська школа бухгалтерського обліку взагалі не використовує плану рахунків, але між іншим базується на використанні методу подвійного запису [11, с. 17].

Дембінський М.В. стверджує, що під методом бухгалтерського обліку варто розуміти балансовий метод, що опосередкує предмет бухгалтерського обліку у всіх його зв'язках і взаємозалежностях [12, с. 69]. Таким чином, вчений представляє балансовий метод узагальнення інформації, як єдиний, що здатний відбити сутність предмета бухгалтерського обліку. Проте якщо додержуватися визначення поняття метод це шлях пізнання, система або сукупність прийомів практичного або теоретичного освоєння дійсності, то метод повинен складатися як мінімум із двох прийомів, елементів, тобто не може бути одноелементним. У той же час М.В. Дембінський не відкидає існування інших елементів, використовуваних у бухгалтерському обліку. Він лише розглядає їх як допоміжні прийоми для балансового узагальнення, які, проте, дають можливість «одержати дані про окремі об'єкти й в цілому про предмет обліку» [12, с. 69]. Це означає, що всі елементи методу беруть участь у відображенні предмета бухгалтерського обліку. Від-

даючи перевагу балансовому узагальненню, М.В. Дембінський не враховує те, що баланс має практичну цінність тільки у випадку достовірної оцінки його статей. Це ще раз підтверджує помилковість поглядів автора. Аналогічних поглядів дотримується колектив авторів підручника «Загальна теорія бухгалтерського обліку» під ред. Б.І. Гаврилова. На їхню думку, методом бухгалтерського обліку є балансове узагальнення обороту засобів у взаємозв'язку з їхнім призначенням і джерелами утворення...» [13, с. 38].

Наступний представник цієї групи – П.Н. Василенко загалом дотримується погляду на метод бухгалтерського обліку як на систему способів, але всі елементи підрозділяє на дві групи: основні – документація, подвійний запис, рахунки й баланс, та інші – інвентаризація, оцінка, калькуляція й звітність. Перші за його словами, утворюють єдиний метод бухгалтерського обліку, а інші є їхнім розвитком [14, с. 46]. Автор не пояснює, чому одні елементи треба вважати основними, а інші відносити до інших, як і не пояснює практичного значення такого розподілу.

По-перше, економічний зміст усієї сукупності засобів підприємства виявляється у господарській діяльності дwoяко: у їх розміщенні та використанні, та у їх джерелах і призначенні. Тому від бухгалтерського обліку вимагається окреме відображення стану засобів та джерел.

По-друге, від бухгалтерського обліку вимагається підрозділ засобів та джерел на групи згідно з особливим економічним змістом та особливим поточним обліком стану та змін кожної групи.

По-третє, зміни засобів та джерел, що спричиняють господарські операції, мають подвійний характер і, тому, вимагають подвійного відображення у бухгалтерському обліку.

По-четверте, безперервний характер господарської діяльності вимагає від бухгалтерського обліку суцільного охоплення усіх операцій.

Нам представляється, що, і ця точка зору не є правильною. За допомогою тільки документації (де можуть мати місце натуральні й трудові вимірники), подвійного запису й балансу неможливо одержати узагальнену інформацію про об'єкти бухгалтерського обліку. У такому випадку ставиться під сумнів існування бухгалтерського обліку як інформаційної системи, що дає якісну характеристику об'єктів.

Інші автори, що підтримують дану точку зору, обмежують метод бухгалтерського обліку двома-трьома елементами, не включаючи в їхнє число інвентаризацію, оцінку, калькулювання та звітність. Зокрема такої думки додержується Мезенцев П.В., який вважає, що елементами методу бухгалтерського обліку є лише подвійний запис, ра-

хунки й баланс, а інші способи не можна включати до складу основних елементів його методу [15, с. 61]. Цю позицію він обґрунтовує тим, що інші способи використовуються в статистичному й оперативному обліку. Відносно оцінки й калькуляції він аргументує своє положення в такий спосіб: «вони не є специфікою бухгалтерського обліку, і, виходить, являють собою ... технічний засіб обліку». У підтвердженні цього положення він пише: «Бухгалтерський облік здійснюється не за допомогою калькуляції, а навпаки, калькуляція складається на підставі даних бухгалтерського обліку».

Леонтьев Н.А., виділяє рахунки, подвійний запис і баланс з сукупності елементів методу бухгалтерського обліку тому, що вважає їх найбільш характерними для бухгалтерського обліку на відміну від інших видів господарського обліку [16, с. 67]. Він вважає, що лише прийом подвійного запису в рахунках і балансове узагальнення рахункових записів утворюють бухгалтерський облік як самостійний метод кількісного виміру господарських явищ.

Така точка зору можливо і мала право на існування за часи дій в Україні командно-адміністративної системи управління, коли всі вчені дослідники теорії бухгалтерського обліку розглядали обліковий процес у взаємозв'язку трьох видів господарського обліку: оперативного (технічного), статистичного та бухгалтерського. Але на сучасному етапі розвитку теорії та практики управління підприємством на більшу увагу заслуговують такі принципово нові для нашої країни види обліку як управлінський, фінансовий та стратегічний.

Так Пушкар М.С. у своїй монографії докладно обґрунтував недоцільність виділення у системі обліку таких елементів як оперативний та статистичний облік, які на його думку слід відносити до методів дослідження та контролю явищ та процесів [17, с. 72-74]. Він довів що ні оперативний ні статистичний облік не знайшли свого розвитку у науковій теорії, тобто науковцями не було окреслено їх проблематику, мету, завдання, принципи, методи і форми їх організації. Не розробленість теорії цих видів обліку він вважає основною причиною не отримання ними практичного визнання.

Професор Валуєв Б.І. взагалі вважає концепцію розподілу обліку на різні види спірною [18, с. 11]. Він пропонує взагалі не ділити облік як функцію управління, а розглядати та класифікувати його як інформаційну систему, яка має на «виході» належним чином упорядковану інформацію, що дозволяє виконувати функції управління економічними процесами підприємства [18, с. 12].

Таким чином, за презумпції не існування статистичного та оперативного обліку як окремих видів господарського обліку, можна

стверджувати, що всі вісім традиційних способів та прийомів ведення бухгалтерського обліку слід відносити до елементів його методу.

Таку позицію щодо визначення елементів методу бухгалтерського обліку докладно обґрунтував професор Макаров В.Г. Ще у 1978 році він писав, що до складу методу мають включатися ті прийоми, без яких неможливе одержання усіх показників, які вимагаються від бухгалтерського обліку. Звідси він зробив висновок, що незважаючи на аргументи, які висуваються проти включення до складу методу бухгалтерського обліку тих чи інших з восьми прийомів, що визнаються нами у якості його невід'ємних елементів, ці аргументи не можуть бути прийнятими тому, що у разі виключення будь-якого з них ведення бухгалтерського обліку стає неможливим [19, с. 74].

Аналіз літературних джерел дозволив виділити і третю групу вчених, які наголошують на існуванні більше ніж восьми елементів методу бухгалтерського обліку. Так, Родостовець В.К та Продан Л.Г. вважають, що під методом бухгалтерського обліку слід мати на увазі сукупність способів та прийомів, за допомогою яких здійснюють контроль за збереженням і рухом засобів та обліковують їх джерела в процесі кругообігу господарських засобів [20, с. 19]. При цьому вони рекомендують виділяти такі елементи у складі методу бухгалтерського обліку як документація та інвентаризація, оцінка та калькулювання, рахунки та подвійний запис, баланс та звітність, аналіз та контроль. Прийоми аналізу та контролю, на думку вчених, тут мають виконувати функції виявлення та запобігання проведенню незаконних господарських операцій, виявлення та залучення невикористаних ресурсів.

Проте, під час опису методу бухгалтерського обліку слід виходити із суті предмета і його якісних властивостей, які розглядаються не тільки через призму однієї лінії структурних або генетичних зв'язків, а в рамках низки різних систем і специфічних для них зв'язків; причому в різних випадках різні системи можуть набувати вирішального значення. Так, можливості обчислювальної техніки та ускладнення орієнтації господарюючого суб'єкта у економічному просторі внаслідок процесів інформаціоналізації суспільства, призвело до появи нового елемента методу бухгалтерського обліку – моделювання бізнес-процесів.

У сучасній теорії обліку відсутні будь-які згадування про комунікаційні зв'язки бухгалтерії зі службами систем управління, хоча вивчення таких зв'язків є необхідними для ефективного використання інформаційних ресурсів, отриманих в системі обліку та залучених в систему управління [17, с. 135].

Виходячи з системного опису методу бухгалтерського обліку, стає очевидним, що розширення його комунікативних можливостей неможливе без цілеспрямованого багатоступінчастого моделювання облікової методології. При цьому ні один з традиційних елементів методу бухгалтерського обліку не дозволяє виконувати функцію логічного інформаційного взаємозв'язку всіх підсистем в системі управління підприємством. Дія традиційних елементів направлена на виконання окремих облікових функцій у процесі задоволення інформаційних потреб користувачів. Моделювання ж має діяти з самого початку – у разі отримання уяви про сутність господарських операцій, до кінця – у разі вибору відповідного комунікаційного каналу та забезпеченні системи управління інформаційними ресурсами для оптимізації використання потенціалу підприємства та отримання прибутку.

Про використання моделювання як інструмента методології наукового пізнання бухгалтерського обліку мова йде у багатьох літературних джерелах. Багато дослідників визначають бухгалтерський облік як інформаційну модель підприємства, оскільки він має справу не з власно об'єктами, а з їх інформаційними характеристиками. Зокрема, Б. Коласс відмічає, що баланс та звіт про фінансові результати представляють собою не що інше як числову модель фінансового життя підприємства [21, с. 14]. У зв'язку з цим Палій В.Ф робить висновок, що метод бухгалтерського обліку дозволяє отримати кількісну модель предмету бухгалтерського обліку [22, с. 60]. Причому інформаційні характеристики об'єктів обліку визначаються прийнятою у разі їх формування теоретичною концепцією та обраною методологією обліку.

Соколов Я.В. пише, що вся історія бухгалтерського обліку являє собою історію розвитку моделей, які дозволяють спростити та підвищити ефективність управління господарськими процесами [23, с. 3]. Під обліковою моделлю, при цьому, слід мати на увазі узагальнене уявлення про господарський процес з метою виявлення його основних елементів та взаємозв'язків між ними в системі управління підприємством. Під час побудови будь-якої моделі перед дослідником стоїть складне завдання – спростити дійсність, відкинувши усе другорядне та сконцентрувавши увагу на суттєвих особливостях об'єкта, а з іншого боку, але не послабити, при цьому, зв'язку моделі з реальністю.

Моделювання – метод наукового пізнання, який ґрунтується на заміні предмета або явища, що визначаються, на їх аналог, модель, що містить істотні риси оригіналу [2, с. 229].

Сутність моделювання в бухгалтерському обліку виражається у тому, що воно дозволяє перейти від емпіричного рівня опису господарського процесу, у вигляді повсякденної бухгалтерської практики,

до абстрактно-теоретичного формалізованого опису, по відношенню до якого практика виступає лише як окремий випадок [5, с. 72]. Таким чином, моделювання дозволить розкрити первісну структуру будь-якої бухгалтерської категорії, яка зустрічається на практиці.

Складність, розмаїтість та системність моделі є адекватною складності, розмаїттю та системності самого об'єкту та визначається змістом процесу окремих стадій кругообігу капіталу, виключає можливість штучного, примітивного членування системи на окремі підсистеми [18, с. 12].

Крім того, моделювання служить основою і для удосконалення облікової практики. Моделювання дозволяє виділити та розглянути всі теоретично можливі варіанти, відкинувши ті з них, які не є суттєвими для вирішення конкретної ситуації. У результаті за допомогою правил формалізації моделей здійснюється пошук потенційно можливих методологічних прийомів. За цих умов практика розглядається як частина теорії, що дозволяє окрім аналізу практичних варіантів, розробляти нові варіанти вирішення облікових завдань.

За висловленням М.С. Пушкаря облікова практика відстає від життя на добрих 50 років. Модель обліку в Україні до 2000 року базувалася на вченні К. Маркса про кругообіг капіталу, яке акцентувало увагу лише на процесі виробництва, в якому створюється додаткова вартість. Але поза увагою залишалися такі процеси, як управління запасами, логістичні операції, витрати на наукові розробки, збутові та маркетингові витрати тощо [17, с. 89]. До цього переліку можна додати і низку бізнес-процесів, пов'язаних зі здійсненням торговельних операцій в електронному форматі. Так, розповсюдження електронної комерції привертає увагу бухгалтерів до таких питань як кваліфікація витрат на дизайн, розробку, наповнення та підтримку Web-сайтів; порядок нарахування амортизації елементів технологічної інфраструктури електронної комерції (технічного та програмного забезпечення); відображення витрат на розміщення інформації та маркетингових транзакцій, витрат на доставку товарів; облік преміальних балів; дисконтні системи; розподіл накладних витрат за видами продукції, що виробляється у різних країнах; питання юрисдикції та визначення місця здійснення операції, з метою оподаткування операцій з продажу електронних товарів через державний кордон; особливості конвертації валюти, забезпечення приватності отриманої від клієнтів особистої інформації; необхідність окремого звітування про продажі в мережі; питання визнання доходів і т. ін.

Існуюча модель обліку не відповідає вимогам часу і вимагає її перегляду або суттєвого доповнення [17, с. 90]. Більш того, ми вважа-

емо що цей процес удосконалення обліку носити перманентний характер. Сучасні технології та методи ведення господарської діяльності змінюються дуже швидко і ці тенденції зберігатимуться у майбутньому. Облік як інформаційна база управління такими процесами має враховувати усе розмаїття нових об'єктів спостереження. Тому процедури моделювання в обліку мають виконуватися на постійній основі та розглядатися як елемент методу бухгалтерського обліку, який по-перше, дозволяє формалізувати нові бізнес-транзакції у вигляді інформаційних потоків, і, по-друге, здійснювати роль комунікатора на різних рівнях нової економіки. Крім того, саме віднесення моделювання до елементів методу бухгалтерського обліку надасть можливість вибору оптимального методологічного вирішення завдань бухгалтерської практики та виступатиме засобом формування методологічної основи для винесення професійного судження.

Таким чином, ми погоджуємося з твердженням Пушкаря М.С. про те, що «мета обліку полягає не в технології обробки даних і отриманні показників для стандартної звітності, а в інформаційному моделюванні тих явищ і процесів, що відбуваються у разі функціонування підприємства та встановлення тенденцій і закономірностей його розвитку» [17, с. 89]. Процес управління він розглядає як дворівневу систему на першому рівні якої здійснюється маніпуляція діловою інформацією, а на другому – виявлення закономірностей у розвитку підприємства.

Таблиця – Елементи методу бухгалтерського обліку

№ з/п	Група елементів методу	Елементи методу
1	Спостереження за об'єктами обліку	Документація
		Інвентаризація
2	Вимірювання об'єктів у грошовому вимірнику	Оцінка
		Калькуляція
3	Систематизація господарських операцій	Рахунки
		Подвійний запис
4	Узагальнення інформації про результати діяльності	Баланс
		Звітність
5	Комунікація та виявлення тенденцій	Моделювання
		Аналіз

Проаналізувавши склад традиційних елементів методу бухгалтерського обліку ми дійшли висновку про те, що жоден з них не вико-

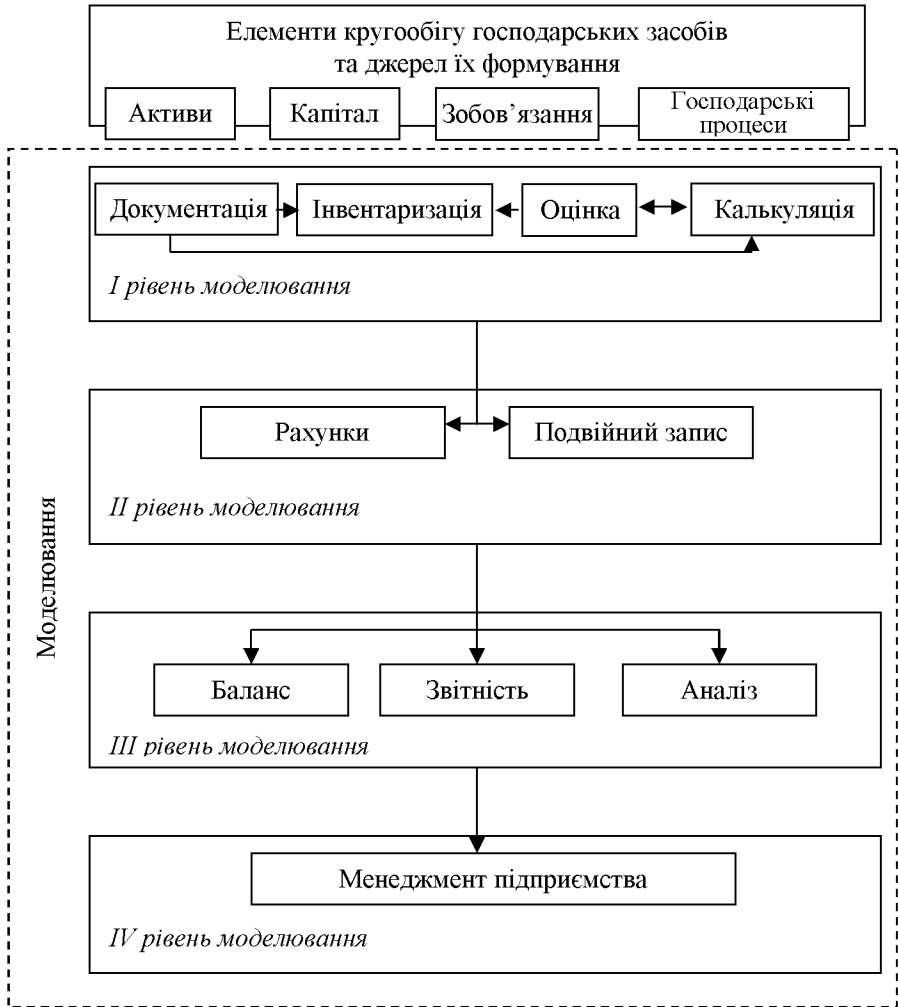

Рисунок – Модель взаємозв'язку елементів методу бухгалтерського обліку

нує функцій, які на думку вченого саме і становлять мету обліку. Традиційні ж елементи методу за своєю суттю є другорядними по відношенню до процесу моделювання. Щодо встановлення тенденцій і закономірностей розвитку підприємства, то саме економічний аналіз надає необхідний інструментарій для реалізації цієї функції управління і тому має виконуватися саме в системі бухгалтерського обліку. Таким

чином, вважаємо за доцільне ввести до складу елементів методу бухгалтерського обліку додаткову п'яту групу прийомів, що дозволяють реалізувати комунікаційну та аналітичну функції управління (таблиця).

При цьому, взаємозв'язок між елементами методу бухгалтерського обліку здійснюється за допомогою моделювання (рисунок).

Висновки. Усі перелічені елементи методу бухгалтерського обліку (документація, інвентаризація, оцінка, калькуляція, рахунки, подвійний запис, баланс, звітність, моделювання та аналіз) є перш за все проявом різних аспектів моделювання. Їх інтерпретація визначається обраною методологією взагалі та результатами моделювання зокрема. Тому моделювання як елемент методу бухгалтерського обліку має особливу природу. Він формує інформаційну модель господарського процесу і здійснює координацію всіх інших елементів методу у процесі облікової обробки раніше побудованої інформаційної моделі.

Список літератури

1. Соколов, Я. В. Основы теории бухгалтерского учета [Текст] : монография / Я. В. Соколов – М. : Финансы и статистика, 2003. – 496 с.,
2. Малога, Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку [Текст] : монографія / Н. М. Малога ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 547 с.
3. Поперстник, Н. В. Бухгалтерский учет на современном предприятии [Текст] / Н. В. Поперстник. – М. : ТК Велби: Проспект, 2007. – 552 с.
4. Білуха, М. Т. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / М. Т. Білуха. – К. : КНЕУ, 2000. – 692 с.
5. Палий, В. Ф. Теория бухгалтерского учета [Текст] / В. Ф. Палий, Я. В. Соколов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 279 с.
6. Лишпенко, О. В. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / О. В. Лишпенко. – К. : Центр навч. літератури, 2003. – 215 с.
7. Кужельний, М. В. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / М. В. Кужельний. – К. : КНЕУ, 2001. – 334 с.
8. Житний, П. Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація [Текст] : монографія / П. Є. Житний. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
9. Власов, А. В. Бухгалтерский учет [Текст] / А. В. Власов ; под. ред. А. В. Власова. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 296 с.
10. Немчинов, П. П. Общая теория бухгалтерского учета [Текст] / П. П. Немчинов. – К. : Вища школа, 1977. – 240 с.
11. Безруких, П. С. Бухгалтерский учет в промышленности [Текст] / П. С. Безруких [и др.] ; под ред. П. С. Безруких. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1987. – 263 с.

12. Дембинский, Н. В. Основные теоретические проблемы науки о бухгалтерском учете [Текст] / Н. В. Дембинский ; Белорус. гос. ин-т нар. хоз-ва им. В. В. Куйбышева. – Мн. : Изд-во БГУ им. В.И. Ленина, 1960. – 263 с.

13. Гаврилов, Б. И. Общая теория бухгалтерского учета [Текст] / Б. И. Гаврилов ; под общ. ред. Б. И. Гаврилова. – Минск : Вышэйш. школа, 1970. – 224 с.

14. Василенко, П. Н. Основы бухгалтерского учета [Текст] / П. Н. Василенко. – изд. 3-е. – М. : Экономика, 1965. – 238 с.

15. Мезенцев, П. В. Общетеоретические основы хозяйственного учета [Текст] / П. Н. Мезенцев. – Ленинград : Ленинградский ин-т советской торговли, 1970. – 110 с.

16. Леонтьев, Н. А. Теория бухгалтерского учета [Текст] / Н. А. Леонтьев. – М. : ВЗФИ, 1953.

17. Пушкар, М. С. Крекотивний облік (створення інформації для менеджерів) [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 334 с.

18. Валуев, Б. И. Виды хозяйственного учета или качественные характеристики создаваемой в нем информации? [Текст] / Б. И. Валуев. / Вісник ЖДТУ Бухгалтерський облік, контроль і аналіз, Житомир: 2008. – № 3, (45) – С. 6–14.

19. Макаров, В. Г. Теоретические основы бухгалтерского учета [Текст] : монография / В. Г. Макаров. – М. : Финансы, 1978. – 159 с.

20. Родостовец, В. К. Бухгалтерский учет в основных отраслях народного хозяйства [Текст] / В. К. Родостовец, Л. Г. Продан. – 3-е изд. перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 428 с.

21. Коласс, Б. Управление финансовой деятельностью предприятия [Текст] / Б. Коласс. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 643 с.

22. Палий, В.Ф. О методе бухгалтерского учета [Текст] / В. Ф. Палий // Бухгалтерский учет. – 2006. – №7. – С. 55–60.

23. Соколов, Я. В. Моделирование и его роль в бухгалтерском учете [Текст] / Я. В. Соколов // Бухгалтерский учет. – 1996. – № 6. – С. 3–8.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© А.С. Крутова, 2009.

УДК 658.11+368.021

В.І. Успенко, канд. техн. наук, проф. (ХДТУБА, Харків)

Н.Ю. Малєєва, студ. (ХДТУБА, Харків)

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Розглянуто проблеми здійснення управління страховою компанією в умовах змінного і невизначеного середовища. Досліджено організацію процесу